DESPRE METANOIA ÎN AMURGUL BIZANŢULUI. *OMILIA DESPRE POCĂINŢĂ* A PATRIARHULUI CALIST I AL CONSTANTINOPOLULUI: INTRODUCERE, TEXT GRECESC ŞI TRADUCERE[1]

Dr. Mihail MITREA
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai
Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române

Abstract

This article introduces the unedited Homily on repentance composed by Kallistos I, patriarch of Constantinople in late Byzantium. It first offers a biographical portrait of the author, discussing the historical context of his activity, and continues with a brief presentation of his homiletical corpus and the editorial work it attracted, focusing on the manuscript tradition, date, and content of Patriarh Kallistos's Homily on repentance. The second part of the article offers the text of the Homily, transcribed on the basis of the fourteenth-century manuscript Hilandar 8 (Lambros 229), as well as its translation into Romanian. The article is equipped with a plate from the Athonite codex.

Keywords: Patriarch Kallistos I of Constantinople, Byzantium, homiletics, repentance, metanoia

1. Introducere

După recucerirea Constantinopolului din mâinile latinilor în 1261 și restabilirea centrului de putere pe malurile Bosforului, în cetatea regină (*basileusa polis*) a Constantinopolului, după aproape șase decenii de „exil" (1204-1261), Imperiul Roman de Răsărit avea să supraviețuiască politic sub conducerea dinastiei Paleologilor pentru încă două veacuri (1261-1453). Acestea au fost marcate de o multitudine de provocări și crize politice, economice,

[1] Autorul mulțumește celor care i-au oferit sugestii pentru îmbunătățirea acestui articol, părintelui Dragoș Bahrim, monahiei Parascheva (Laura) Enache, Dr. Andra Jugănaru, Dr. Mircea Duluș și Dr. Elena Cristina Mitrea.

sociale și religioase (e.g. controversele isihaste), conjugate și în mare măsură determinate de contextul geopolitic din bazinul mediteranean care, în special prin expansiunea otomană, a făcut din Imperiul Bizantin un prizonier al propriei geografii[2]. Deși în amurgul existenței sale politice și în pofida multiplelor probleme interne și externe, Bizanțul Paleologilor a înregistrat un reviriment cultural marcat de o bogată producție artistică și literară, incluzând numeroase compoziții liturgice, omiletice și hagiografice, semnate de oameni de litere (laici sau clerici) precum Constantin Akropolites, Nichifor Gregoras, Teolipt, mitropolit al Filadelfiei, Grigorie Palamas, Filotei Kokkinos și Calist I, patriarhul Constantinopolului[3].

Articolul de față contribuie la recuperarea bogatei producții literare a Bizanțului târziu, oprindu-se asupra unei omilii inedite din corpusul Patriarhului Calist I al Constantinopolului. Articolul debutează cu o scurtă biografie a autorului, continuă cu o prezentare succintă a operei sale omiletice și discută elemente legate de tradiția manuscrisă, datarea și conținutul *Omiliei despre pocăință* (*metanoia*). A doua parte a articolului oferă textul grecesc al omiliei, transcris pe baza versiunii transmise de manuscrisul athonit de secol XIV Hilandar 8 (Lambros 229), și traducerea omiliei în limba română.

---

[2] Vezi, de exemplu, Jonathan Harris, „Constantinople as city-state, *c.*1360-1453", în *idem*, Catherine Holmes și Eugenia Russell (eds.), *Byzantines, Latins and Turks in the Eastern Mediterranean World after 1150*, Oxford University Press, Oxford, 2012, pp. 119-140; Raúl Estangüi Gómez, *Byzance face aux ottomans. Exercice du pouvoir et contrôle du territoire sous les derniers Paléologues (milieu XIV*e*–milieu XV*e* siècle)*, Éditions de la Sorbonne, Paris, 2014; Donald Nicol, *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993; Dimiter Angelov (ed.), *Church and Society in Late Byzantium*, Medieval Institute Publications, Kalamazoo, Mich., 2009.

[3] Albert Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des. 16 Jahrhunderts*, J. C. Hinrichs, Leipzig, 1937-1952; Alice-Mary Talbot, „Hagiography in late Byzantium (1204-1453)", în Stephanos Efthymiadis (ed.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, vol. I: *Periods and Places*, Ashgate, Farnham, 2011, pp. 173-195; Slobodan Ćurčić și Doula Mouriki (eds.), *The Twilight of Byzantium. Aspects of Cultural and Religious History in the Late Byzantine Empire*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1991; Edmund Fryde, *The Early Palaeologan Renaissance (1261-c. 1360)*, Brill, Leiden, 2000; Ihor Ševčenko, *Society and Intellectual Life in Late Byzantium*, Variorum Reprints, Londra, 1981.

2. Patriarhul Calist I al Constantinopolului: o scurtă biografie[4]

Datele biografice despre primele decenii de viață ale lui Calist sunt limitate, în contrast cu perioada activității sale ca patriarh al Constantinopolului, care este bogat documentată de sursele istorice, în special de așa-numitul *Registru al Patriarhiei de Constantinopol*[5]. Alice-Mary Talbot și Anthony Cutler trasează principalele jaloane

[4] Pentru viața, personalitatea și opera patriarhului Calist I, vezi *PLP* nr. 10478; Dimitrios B. Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ πατριάρχου Καλλίστου Α'*, Atena, 1980, pp. 22-23; Christian Hannick, „Patriarch Kallistos als Hymnograph", în *JÖB* XL (1990), pp. 331-348; Konstantinos Païdas, *Ψευδοπροφῆτες, μάγοι καὶ αἱρετικοὶ στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα, ἑπτὰ ἀνέκδοτες ὁμιλίες τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α'*, în col. „Κείμενα Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας" 6, Κανάκη, Atena, 2011, pp. 31-45; *idem*, *Οἱ κατὰ Γρηγορᾶ Ὁμιλίες τοῦ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α'*, în col. „Βυζαντινὴ Φιλοσοφία καὶ Θεολογία" 1, Γρηγόρη, Atena, 2013, pp. 13-29; Marie-Hélène Congourdeau, „Deux patriarches palamites en rivalité: Kallistos et Philothée", în *Le Patriarcat Œcuménique de Constantinople aux XIVe-XVIe Siècles: Rupture et Continuité*, în col. „Dossiers byzantins" 7, Centre d'études byzantines, néo-helléniques et sud-est européennes, EHESS, 2007, Paris, pp. 37-53; vezi și Konstantinos Païdas, „Editio princeps of an unedited dogmatic discourse against the Barlaamites by the patriarch of Constantinople Kallistos I", în *BZ* CV (2012), nr. 1, pp. 117-130, la pp. 117-119, n. 3; Adrian Marinescu, „Patriarhul Calist al Constantinopolului. Viața Sf. Grigorie Sinaitul", în *Studii Teologice* II (2008), pp. 149-233, la pp. 149-185.

[5] *Registrul* a supraviețuit în două manuscrise bizantine de secol XIV și respectiv XV, copiate în Constantinopol și păstrate astăzi în Biblioteca Națională a Austriei, *Vindobonensis hist. gr*. 47 și *Vindobonensis hist. gr*. 48, care documentează perioada cuprinsă între 1315-1372 și respectiv 1379-1402. Vezi Jean Darrouzès, *Les regestes des actes du patriarcat de Constantinople*, vol. 1: *Les actes des patriarches*, fasc. 5: *Les regestes de 1310 à 1376*, Institut français d'études byzantines, Paris, 1977, nr. 2311-2372 (primul patriarhat), nr. 2373-2460 (al doilea patriarhat); vezi ediția critică, însoțită de traducere în limba germană, Johannes Koder, Martin Hinterberger și Otto Kresten (eds.), *Das Register des Patriarchats von Konstantinopel*, vol. 3: *Edition und Übersetzung aus der Urkunden aus den Jahren 1350-1363*, în col. „Corpus Fontium Historiae Byzantinae" 19.3, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 2001, nr. 176-186 (primul patriarhat), nr. 211-271 (al doilea patriarhat). Pentru o serie de studii despre acest *Registru*, vezi Christian Gastgeber, Ekaterini Mitsiou și Johannes Preiser-Kapeller (eds.), *The Register of the Patriarchate of Constantinople: An Essential Source for the History and Church of Late Byzantium*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 2013.

ale vieții sale într-o scurtă fișă biografică publicată în *The Oxford Dictionary of Byzantium*[6]. Cel mai probabil după împlinirea vârstei de optsprezece ani[7], tânărul Calist (al cărui nume de botez nu se cunoaște, dar care posibil începea cu inițiala K, dacă s-a respectat tradiția *metonomasiei*[8]) este tuns în monahism în Sfântul Munte Athos. Acolo face parte din grupul de discipoli apropiați ai Sfântului Grigorie Sinaitul[9], care îl inițiază în practica rugăciunii isihaste la Schitul athonit Magula (în proximitatea estică a Mănăstirii Filoteu). În anii 1330, Calist devine ieromonah, iar în vara anului 1340 semnează (al șaptesprezecelea în lista semnatarilor) *Tomosul aghioritic*, redactat de Grigorie Palamas (*ca*. 1294/6–*ca*. 1357/9)[10]: „Cel mai mic în schitul Magula și între ieromonahi Calist"[11]. În anii 1340, Calist făcea parte din obștea Mănăstirii Iviron, pe care o va și conduce ca egumen. În această calitate, ia parte la misiunea

[6] Alice-Mary Talbot și Anthony Cutler, „Kallistos I, patriarch of Constantinople", în Alexander P. Kazhdan et al. (eds.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, Oxford, 1991, p. 1095.

[7] Pentru o discuție referitoare la vârsta la care tinerii intrau și erau primiți de obicei în viața monahală în Bizanț, vezi Alice-Mary Talbot, „The adolescent monastic in middle and late Byzantium", în Despoina Ariantzi (ed.), *Coming of Age in Byzantium. Adolescence and Society*, Walter de Gruyter, Berlin, 2018, pp. 83-97; Daniel Oltean, *Devenir moine à Byzance. Coutumes sociales, règles monastiques et rituels liturgiques*, în col. „Bibliothèque de Byzantion" 24, Peeters, Leuven, 2020, pp. 91-138.

[8] Pentru tradiția și practica schimbării numelui la tunderea în monahism (*metonomasia*) în Bizanț, vezi Alice-Mary Talbot și Stamatina McGrath, „Monastic onomastics", în Michel Kaplan (ed.), *Monastères, images, pouvoirs et société à Byzance*, în col. „Byzantina Sorbonensia" 23, Publications de la Sorbonne, Paris, 2006, pp. 89-118, în special pp. 96-97, și anexele 2 și 3; Daniel Oltean, *Devenir moine à Byzance*..., pp. 277-288.

[9] *PLP* nr. 4601; Antonio Rigo, „Gregorio il Sinaita", în Carmelo Giuseppe Conticello și Vassa Conticello (eds.), *La théologie byzantine et sa tradition*, vol. 2: *(XIIIe-XIXe)*, Turnhout, Brepols, 2002, pp. 35-122; Graham Speak, *A History of the Athonite Commonwealth: The Spiritual and Cultural Diaspora of Mount Athos*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, pp. 93-104; Hans-Veit Beyer, *Kallist I Patriarch Konstantinopol'ja: Žitie I dejatel'nost' iže vo svjatych otca našego Grigorija Sinaita*, Izdatel'stov Ural'skogo universiteta, Ekaterinburg, 2006, pp. 1-26.

[10] *PLP* nr. 21546; Robert E. Sinkewicz, „Gregory Palamas", în Carmelo Giuseppe Conticello și Vassa Conticello (eds.), *La théologie byzantine*..., vol. 2, pp. 131-188; Graham Speak, *A History of the Athonite Commonwealth*..., pp. 105-121.

[11] Grigorie Palamas, *Ἁγιορειτικὸς τόμος ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων* 7, 578.2-3, în Giorgios Mantzarides, Nikolaos Matsoukas și Basil Pseutonkas (eds.), *Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα*, vol. 2: *Πραγματείαι καὶ ἐπιστολαὶ γραφείσαι κατὰ τὰ ἔτη 1340-1346*, ediția a II-a, Kyromanos, Tesalonic, 2010, p. 578: Ὁ ἐν τοῦ Μαγουλᾶ σκήτει καὶ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Κάλλιστος. Traducere

athonită din martie 1342 (în rândul membrilor numărându-se și renumitul ascet Sava cel Nou de la Vatopedi), care pledează fără succes în Constantinopol pentru încetarea războiului civil dezlănțuit în contextul tranziției puterii politice după moartea împăratului Andronic al III-lea Paleologul în iunie 1341[12]. Cariera ecleziastică a lui Calist atinge apogeul în iunie 1350, când este ales și întronizat patriarh al Constantinopolului[13], după moartea patriarhului Isidor I Boucheir (1347-1350)[14]. În anul 1351 prezidează conciliul constantinopolitan din Palatul Vlaherne (mai-august), al cărui *tomos sinodal*—redactat de Filotei Kokkinos, la acel moment mitropolit al cetății Heracleea Traciei, și Nil Kabasilas[15]—reafirmă și confirmă dogmatic teologia lui Grigorie Palamas, condamnându-i în același timp pe detractorii acesteia. Miniatura executată pe folia 5 verso a manuscrisului *Parisinus graecus* 1242 (*ca*. 1370-1375) înfățișează cel mai probabil participanții de la sinodul de la Vlaherne, Patriarhul Calist I fiind reprezentat de-a dreapta împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino, în compania altor ierarhi (e.g. Grigorie Palamas,

---

în limba română în *Sfântul Grigorie Palama. Tomosuri dogmatice — Viața — Slujba. Scrieri I*, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2009, p. 164. Despre acest *tomos*, vezi, de exemplu, Despos Th. Lialiou, „Ὁ ἁγιορειτικὸς τόμος – Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων (Εἰσαγωγικὰ ἱστορικά, θεολογικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ συμφραζομενα)", în *Κληρονομία* XXVIII (1996), pp. 31-54, precum și recenta monografie publicată de Antonio Rigo, *Gregorio Palamas, Tomo aghioritico: La storia, il testo e la dottrina*, Peeters Publishers, Leuven, 2021.

[12] Donald Nicol, *op. cit*., pp. 185-208. Vezi și Filotei Kokkinos, „Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σάβα τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει τῷ Ἄθῳ", capitolele 67-69, în Dimitrios Tsamis (ed.), *Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Κοκκίνου ἁγιολογικὰ ἔργα. Α΄. Θεσσαλονικεῖς ἅγιοι*, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, Tesalonic, 1985, pp. 289-295.

[13] Pentru contextul desemnării și alegerii ca patriarh a lui Calist, vezi, de exemplu, Raúl Estangüi Gómez, „Le séjour de Jean VI Kantakouzènos à Thessalonique et la fin du régime des Zélotes (septembre 1349 – décembre 1350)", în Marie-Hélène Congourdeau (ed.), *Thessalonique au temps des Zélotes (1342-1350). Actes de la table ronde organisée dans le cadre du 22e Congrès international des études byzantines, à Sofia, le 25 août 2011*, ACHCByz, Paris, 2014, pp. 55-88, în special pp. 59-73.

[14] *PLP* nr. 3140. Vezi recenta monografie semnată de Antonio Rigo, *1347. Isidoro patriarca di Costantinopoli e il breve sogno dell'inizio di una nuovo epoca*, în col. „Wiener Byzantinistische Studien" 31, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 2020.

[15] Ioannis Karmires (ed.), *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, vol. 1, ediția a II-a, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz, 1968, pp. 374-407; Frederick Lauritzen (ed.), „Concilium Constantinopolitanum 1351", în *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta. Editio critica*, vol. IV.1: *The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. From Constantinople 861 to Constantinople 1872*, Brepols, Turnhout, 2016, pp. 179-218. Traducere în limba română în volumul *Sfântul Grigorie Palama*, pp. 271-332.

Filotei Kokkinos)[16]. Primul mandat de patriarh al lui Calist (1350-1353) se încheie în contextul manevrelor politice ale împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino (*r*. 1347-1354), care îl proclamă co-împărat pe fiul său, Matei Cantacuzino, și astfel amplifică tensiunea cu moștenitorul legitim la tronul imperial, Ioan al V-lea Paleologul. Susținător fidel al dinastiei Paleologilor, Calist refuză să îl încoroneze pe Matei și se retrage inițial într-o mănăstire din Constantinopol și ulterior în insula Tenedos, care constituia reședința și „centrul de acțiune" ale lui Ioan al V-lea Paleologul. În această conjunctură, sinodul permanent din Constantinopol (*synodos endemousa*) recurge la depunerea lui Calist (*in absentia*) și înlocuirea lui cu Filotei Kokkinos (1353-1354/5)[17]. Calist revine însă pe tronul patriarhal pentru un al doilea mandat, de data aceasta de mai lungă durată (1355-1363), în contextul abdicării forțate a lui Ioan al VI-lea Cantacuzino și a preluării puterii de către Ioan al V-lea Paleologul.

Practicant și promotor fervent al teologiei isihaste și implicit al teologului isihast Grigorie Palamas[18], Calist compune o serie de scrieri împotriva opozanților teologiei isihaste, precum Barlaam de Calabria, Grigorie Akindynos și Nichifor Gregoras. De asemenea,

---

[16] Vezi Ivan Drpić, „Art, hesychasm, and visual exegesis: *Parisinus graecus* 1242 revisited", în *DOP* LXII (2008), pp. 217-247, la p. 221, n. 31; Petre Guran, „Jean VI Cantacuzène, l'hésychasme et l'empire. Les miniatures du codex *Parisinus graecus* 1242", în *idem* și Bernard Flusin (eds.), *L'empereur hagiographe: culte des saints et monarchie byzantine et post-byzantine*, Colegiul Noua Europă, București, 2001, pp. 73-121; Ioannis Spatharakis, *The Portrait in Byzantine Illuminated Manuscripts*, Brill, Leiden, 1976, pp. 129-137.

[17] Albert Failler, „La déposition du patriarche Calliste Ier (1353)", în *RÉB* XXXI (1973), pp. 5-163; vezi și Marie-Hélène Congourdeau, „Deux patriarches palamites en rivalité...", pp. 37-53.

[18] Disputele isihaste din secolul al XIV-lea au suscitat un interes deosebit în rândul cercetătorilor, bucurându-se de o bibliografie vastă, e.g.: John Meyendorff, *Byzantine Hesychasm: Historical, Theological and Social Problems: Collected Studies*, Variorum Reprints, Londra, 1974; Dirk Krausmüller, „The rise of hesychasm", în Michael Angold (ed.), *The Cambridge History of Christianity*, vol. 5: *Eastern Christianity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, pp. 101-126; Norman Russell, *Gregory Palamas. The Hesychast Controversy and the Debate with Islam. Documents relating to Gregory Palamas*, Liverpool University Press, Liverpool, 2020; *idem*, „The hesychast controversy", în Anthony Kaldellis și Niketas Siniossoglou (eds.), *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, pp. 494-508; Antonio Rigo (ed.), *Gregorio Palamas e oltre. Studi e documenti sulle controversie teologiche del XIV secolo bizantino*, Leo S. Olschki, Florența, 2004.

Calist își canalizează eforturile literare împotriva latinilor și activității lor de prozelitism în Bizanț[19]. Preocupările literare nu îl deconectează însă de la problemele vremii. Dimpotrivă, acestea îl racordează la realitățile politice, economice și spirituale ale secolului al XIV-lea, fiind un om al timpului său. Scrierile sale (cu precădere omiliile) oferă ferestre către multiplele frământări, provocări și crize ale epocii, precum și către raportarea autorului la acestea din poziția sa de lider spiritual al creștinilor ortodocși din lumea locuită (*oikoumene*). Mai mult, opera sa literară îi oglindește preocupările și exigențele, reliefând, cum bine subliniază Paidas, „caracterul neobosit, intransigența, perspicacitatea intelectuală, adânca erudiție teologică, talentul literar precum și caracterul sensibil"[20] ale lui Calist. Prezent pe scena politică a veacului al XIV-lea, Patriarhul Calist participă activ la viața politică și religioasă din Bizanț (și de dincolo de granițele politice ale imperiului, e.g. înființarea Mitropoliei Ungrovlahiei[21]), făcând parte dintr-o serie de misiuni diplomatice bizantine, precum cea trimisă la Serres pentru a obține ajutor militar sârb împotriva pericolului otoman. În timpul călătoriei spre Serres, Calist I își pierde viața (1363), probabil din cauze medicale[22]. Biserica Ortodoxă îl prăznuiește în fiecare an pe data de 20 iunie. Prolifica moștenire literară a Patriarhului Calist include compoziții hagiografice (e.g. *Viața Sfântului Grigorie Sinaitul*[23], *Viața Sfântului Teodosie de Târnovo*), omiletice, precum și o serie de rugăciuni[24].

---

[19] Konstantinos Païdas, „An unedited discourse on the four cardinal virtues and on the monastic institution by Kallistos I, Patriarch of Constantinople", în *Byzantion* LXXXVI (2016), pp. 337-347, aici la p. 338.

[20] *Ibidem*.

[21] Jean Darrouzès, *Les regestes*..., vol. 1, fasc. 5, nr. 2411-2412; Johannes Koder, Martin Hinterberger și Otto Kresten (eds.), *Das Register des Patriarchats von Konstantinopel*, vol. 3, nr. 243-244; vezi și Emilian Popescu și Mihai Ovidiu Căţoi (eds.), *Istorie bisericească, misiune creștină și viață culturală*, vol. 2: *Creştinismul românesc şi organizarea bisericească în secolele XIII-XIV*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2010.

[22] Vassil Gjuzelev, „Der letzte bulgarisch-byzantinische Krieg (1364)", în Werner Seibt (ed.), *Geschichte und Kultur der Palaiologenzeit*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 1996, pp. 29-34; Adrian Marinescu, „Patriarhul Calist...", p. 152.

[23] Pentru o traducere în limba română a *Vieții Sfântului Grigorie Sinaitul*, făcută de Dragoș Șesan pe baza versiunii slavone (mai veche decât varianta grecească păstrată), vezi Adrian Marinescu, „Patriarhul Calist...", pp. 186-233.

[24] Dimitrios B. Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον*..., pp. 29-120 (hagiografie), pp. 123-251 (omilii), pp. 264-290 (rugăciuni); vezi și Philip Slavin, „From Constantinople to Moscow: fourteenth century liturgical response to the Muslim incursion in Byzantium and Russia", în Dimiter Angelov (ed.), *op. cit.*, pp. 201-229.

3. Opera omiletică a Patriarhului Calist I: demersuri editoriale

Profesorul atenian Dimitrios Gonis a publicat în 1980 un catalog detaliat al omiliilor semnate de Calist în monografia sa despre opera literară a patriarhului bizantin. Acest catalog inventariază și introduce succinct (după structura: incipit, desinit, manuscris(e), ediții critice (dacă este cazul), considerații asupra datării, motivul scrierii, rezumat) mai mult de șaizeci de omilii, constituind astfel un important și indispensabil instrument de lucru[25]. Cel mai prolific editor modern al operei omiletice a lui Calist este profesorul Constantin Païdas de la Universitatea din Atena, care a editat și publicat o serie de compoziții omiletice semnate de Calist: *Omilii* împotriva latinilor[26], *Omilii* împotriva anti-isihaștilor[27], *Omilie despre împrumut*[28],

[25] Dimitrios B. Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον...* .

[26] Konstantinos Païdas, *Ψευδοπροφῆτες...* (7 omilii cu traducere în neogreacă), pp. 70-127: Ὁμιλία κατὰ ψευδοπροφητῶν καὶ ψευδοδιδασκάλων (inc. Τῇ τοῦ θείου νόμου παρατροπῇ) (Gonis, pp. 164-166), pp. 128-157: Διδασκαλία κατὰ γοήτων καὶ γοητευουσῶν (inc. Πολλάκις καὶ διαφόρως εἰσηγησάμην) (Gonis, pp. 229-230), pp. 158-191: Ὁμιλία πρώτη κατὰ Λατίνων εἰς στήριγμα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (inc. Πάλιν ἡ σιγῶσα γλῶσσα τῶν αἱρετικῶν) (Gonis, pp. 201-202), pp. 192-229: Ὁμιλία δευτέρα κατὰ Λατίνων (inc. Πᾶσι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀγαπητοῖς) (Gonis, pp. 202-207), pp. 230-273: Ὁμιλία τρίτη κατὰ Λατίνων (inc. Ἔδοξεν ἡμῖν καὶ τήμερον χρεωστικῶς) (Gonis, pp. 207-209), pp. 274-337: Ὁμιλία κατὰ βλασφήμων Λατίνων (inc. Πάλιν ἡ σιγῶσα γλῶσσα λαλεῖν) (Gonis, pp. 209-210), pp. 338-401: Ὁμιλία κατὰ Λατίνων (inc. Ἀρίστην ἡμῖν ὁδὸν ὁ λόγος) (Gonis, pp. 195-197).

[27] *Idem*, „Editio princeps of an unedited dogmatic discourse...", pp. 123-130 (inc. Τί ἂν εἴπω ἢ τί λαλήσω) (Gonis, pp. 171-173); *idem*, Οἱ κατὰ Γρηγορᾶ Ὁμιλίες... (9 omilii contra lui Nichifor Gregoras), pp. 89-112: Ὁμιλία κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς Γρηγορᾶ καὶ τῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν (inc. Ἄκουε οὐρανέ) (Gonis, pp. 181-184), pp. 113-156: Διδασκαλία δογματικὴ κατὰ τοῦ Γρηγορᾶ καὶ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου (inc. Φοβερόν μοι δοκεῖ) (Gonis, pp. 182-184), pp. 157-178: Ὁμιλία κατὰ τοῦ Γρηγορᾶ καὶ τῶν αὐτοῦ ὁμοφρόνων (inc. Οὐδὲν οὕτω χεῖρον) (Gonis, pp. 184-186), pp. 179-200: Ὁμιλία κατὰ τοῦ αὐτοῦ Γρηγορᾶ (inc. Δεινὸν ἡ πονηρία) (Gonis, pp. 186-187), pp. 201-216: Ὁμιλία κατὰ τοῦ Γρηγορᾶ (inc. Ἀδύνατόν ἐστιν) (Gonis, pp. 187-189), pp. 217-236: Ὁμιλία κατὰ τοῦ Γρηγορᾶ (inc. Ὥσπερ ἐπὶ τῆς νυκτός) (Gonis, pp. 189-191), pp. 237-256: Ὁμιλία κατὰ τοῦ Γρηγορᾶ (inc. Πόθεν ἄρα τὴν ἀρχήν) (Gonis, pp. 191-193), pp. 257-273: Ὁμιλία κατὰ τοῦ τοιούτου Γρηγορᾶ (inc. Πλεῖστα μέν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τὰ τῆς πονηρᾶς) (Gonis, pp. 193-194), pp. 274-299: Ὁμιλία ῥηθεῖσα κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς

Omilie despre necunoașterea Sfintelor Scripturi[29], *Omilie către maici, la cuvântul dumnezeiescului Pavel «umblați cuviincios»*[30], *Omilie despre cele patru virtuți generale și despre monahiceasca petrecere*[31]. Alte omilii ale lui Calist au fost editate de Sophronios Eustratiades[32] și recent

---

Γρηγορᾶ, πῶς τῇ ἐκκλησίᾳ προστρίβει τὸ τῆς εἰκονομαχίας αἶσχος καὶ βλασφημεῖ κατὰ τοῦ θείου φωτός (inc. Οὐκ οἶδα πόθεν) (Gonis, pp. 197-199). Pentru o traducere recentă în limba română a acestor nouă omilii împotriva lui Gregoras, vezi *Sfântul Calist I, Patriarhul Constantinopolului. Omilii la schimbarea la față, împotriva lui Gregoras*, traducere de Laura Enache (Monahia Parascheva), Editura Doxologia, Iaşi, 2017, pp. 63-157. Konstantinos Païdas, „An unedited antirrhetic discourse by the patriarch of Constantinople Kallistos I", în *BZ* CVIII (2015), nr. 2, pp. 797-807, ediție la pp. 802-807, Διδασκαλία εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ εὐαγγελίου ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστι, inc. Πολλῇ συγκαταβάσει χρησάμενος (Gonis, pp. 169-171).

[28] *Idem*, „Μία ανέκδοτη ομιλία *Περὶ δανείου* του πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α΄", în Vassiliki A. Leontaritou, Kalliopi (Kelly) A. Bourdara și Eleftheria Sp. Papagianni (eds.), *Antecessor. Festschrift für Spyros N. Troianos zum 80. Geburtstag*, Sakkoulas, Atena, 2013, pp. 1247-1262, ediție la pp. 1257-1262, Ὁμιλία περὶ δανείου, inc. Πολυτρόπως, ἀγαπητοί (Gonis, pp. 239-240).

[29] *Idem*, „An unedited discourse *On the Ignorance of the Holy Scriptures* by the patriarch Kallistos I", în Stephanos Efthymiadis, Charis Messis, Paolo Odorico și Ioannis Polemis (eds.), *«Pour une poétique de Byzance». Hommage à Vassilis Katsaros*, în col. „Dossiers byzantins" 16, Centre d'études byzantines, néo-helléniques et sud-est européennes, EHESS, Paris, 2015, pp. 177-186, ediție la pp. 181-186, Ὁμιλία περὶ ἀγνοίας τῶν θείων γραφῶν, inc. Μοῖραν οἶδα κακίστην (Gonis, pp. 173-181).

[30] *Idem*, „Secular life's behaviours and debauchery among nuns: An unedited homily by the patriarch of Constantinople Kallistos I", în *Zbornik radova Vizantološkog instituta* LII (2015), pp. 343-357, ediție la pp. 347-354, Ὁμιλία πρὸς μοναζούσας· εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ θείου Παύλου, τό, εὐσχημόνως περιπατεῖτε, inc. Εἰκός ἐστι τῇ ὡς ἀληθῶς (Gonis, pp. 247-248).

[31] *Idem*, „An unedited discourse on the four cardinal virtues...", pp. 342-347, Ὁμιλία περὶ τῶν τεσσάρων γενικωτάτων ἀρετῶν καὶ περὶ μοναχικῆς πολιτείας, inc. Ὥσπερ ἐπὶ τῶν γενικωτάτων ἀρετῶν (Gonis, pp. 246-247). Omilia a fost tradusă în limba română de Monahia Parascheva, în *Teologie și Viață* XXVIII (XCIV) (2018), pp. 167-173, cu o introducere de Pr. Dragoș Bahrim (pp. 165-167).

[32] Sophronios Eustratiades, „Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κάλλιστος ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ", în *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* VIII (1911), pp. 112-137, a publicat trei omilii: Ὁμιλία εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (inc. Μέγα καὶ παράδοξον) (Gonis, pp. 149-153); Ὁμιλία εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ τιμίου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (inc. Πάλιν ἑορτή, ἀδελφοί) (Gonis, pp. 153-155); Ὁμιλία εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ (inc. Ὁ Θεὸς καὶ πατήρ) (Gonis, pp. 136-139).

de Marco Fanelli[33]. Scrierile lui Calist s-au bucurat de o tradiție manuscrisă însemnată, fiind copiate și transmise într-o serie de manuscrise datând din secolele XIV-XIX, astăzi păstrate de exemplu în Atena, Sofia, Paris, Viena, Sinai și, în special, în Sfântul Munte Athos[34]. Fără îndoială, cel mai important martor al operei omiletice a lui Calist îl constituie manuscrisul de secol XIV de la Mănăstirea athonită Hilandar având cota 8 (229), care transmite cea mai bogată și completă colecție omiletică (ff. 82^{v}-337^{v}) a patriarhului constantinopolitan. Acest omiliar este doar parțial editat. De pildă, foliile 307^{v}-311^{r} transmit textul unei omilii inedite, cu titlul *Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ μετανοίας* = *Omilia despre pocăință a aceluiași* [Patriarh Calist], pe care copistul bizantin o identifică și numerotează în marginea stângă a foliei 307^{v} drept compoziția cu numărul 43 (λόγος μγ΄). În catalogul lui Gonis, această omilie este inclusă pe penultima poziție, a douăzeci și treia, în categoria tematică a omiliilor morale, practice și ocazionale ale lui Calist[35]. Articolul de față publică pentru prima dată textul grecesc al acestei omilii inedite, transcris din manuscrisul athonit Hilandar 8 și însoțit de o traducere în limba română[36].

4. *Omilia despre pocăință* a Patriarhului Calist I al Constantinopolului

4.1. Tradiția manuscrisă

Omilia despre pocăință a Sfântului Calist este transmisă de două manuscrise grecești copiate în secolele XIV și respectiv XIX, ambele fiind păstrate astăzi în Sfântul Munte Athos: Hilandar 8 (Lambros 229) (**H**), contemporan cu autorul, care a servit drept model (*antigraphon*) pentru manuscrisul copiat (*apographon*) mai târziu, după aproximativ cinci veacuri, Pantelimon 1074 (Lambros 6267) (**P**). **H** transmite cea mai bogată colecție a compozițiilor omiletice semnate de

[33] Marco Fanelli, „Un'omelia inedita del patriarca Callisto I e l'uso dei testi conciliari foziani nella disputa contro i Latini alla metà del 14º secolo", în *RÉB* 74 (2016), pp. 171-221, la pp. 212-221 (ediție și traducere în limba italiană), inc. Οὐδὲν οὕτω κρεῖττον καθέστηκε (Gonis, pp. 242-246).

[34] https://pinakes.irht.cnrs.fr/notices/auteur/583/ (accesat la data de 10.06.2021).

[35] Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον*..., p. 212.

[36] Ediția critică a acestei omilii este în curs de pregătire.

Patriarhul Calist I[37], care a fost compilată probabil la inițiativa autorului (sau la scurt timp după moartea acestuia) în a doua jumătate a secolului al XIV-lea[38]. **P** este un *apographon* al manuscrisului de la Hilandar, copiat la finalul secolului al XIX-lea, în anul 1895, de către călugărul caligraf Paul de la Marea Lavră[39]. *Omilia despre pocăință* este transmisă de foliile 193^{v}-196^{r}.

4.2. Datare și conținut

Omilia nu oferă suficiente date interne pentru o datare precisă a momentului în care a fost compusă și rostită. Cu toate acestea, așa cum remarcă Gonis, finalul omiliei conține indicii importante, deși evazive, care oferă cercetătorului premisele unei datări ipotetice a textului[40]. Astfel, patriarhul Calist își încheie omilia cu o rugăciune pentru „slobozirea și izbăvirea din aceste cumplite nenorociri și necazuri care se abat asupra noastră". Adjectivul demonstrativ folosit, τουτωνί „acestea de acum", indică faptul că la momentul rostirii, atât omiletul, cât și audiența sa, probabil într-un cadru monastic din Constantinopol, traversau o perioadă dificilă marcată de o serie de probleme (probabil de natură politică, economică, sanitară sau toate laolaltă). Asemenea dificultăți, fie sub forma instabilității politice, a insecurității economice, a dezastrelor naturale sau a pandemiei (în valuri) de ciumă nu au lipsit de pe scena Bizanțului târziu. De exemplu, *Omilia despre pocăință* este precedată în **H** de alte compoziții omiletice ale lui Calist care fac trimitere la contextul epidemiologic al perioadei[41]. Prin urmare, în măsura în

[37] Colecții omiletice (parțiale) ale lui Calist I sunt transmise și de alte manuscrise de secol XIV precum *Athos*, *Stavronikita* 62 (Lambros 927), ff. 278^{r}-294^{v}, *Vindobonensis theol. gr*. 279, ff. 191^{r}-211^{v}, *Patmiacus* 366, ff. 412^{r}-423^{v} și Madrid, *Escorialensis* Λ III 5 (Andrés 581), ff. 1^{r}-47^{r} (manuscris distrus în incendiul din 1671), dar și în alte manuscrise mai târzii precum *Athos*, *Iviron* 339 (Lambros 4459), ff. 75^{r}-214^{v}, datat în secolul al XVII-lea; vezi Marco Fanelli, „Un'omelia inedita...", p. 171, n. 1.

[38] Pentru o descriere a acestui manuscris, vezi Spyridon P. Lambros, *Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos*, 2 volume, Cambridge University Press, Cambridge, 1895, 1900, vol. 1, pp. 28-29, care datează manuscrisul în secolul al XV-lea. Ulterior, Konstantinos Païdas, *Οἱ κατὰ Γρηγορᾶ Ὁμιλίες*..., pp. 83-84, redatează în mod corect acest codex în secolul al XIV-lea.

[39] Pentru o descriere a acestui manuscris, vezi Spyridon P. Lambros, *Catalogue*..., vol. 2, p. 428.

[40] Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον*..., 238.

[41] *Ibidem*.

care omiliile din **H** au fost așezate cronologic de către copist sau editor (poate chiar autorul însuși?), cumplitele „nenorociri și necazuri" menționate în omilie pot face, de asemenea, trimitere la ciumă. Pe baza acestei argumentări, Gonis propune drept posibilă datare intervalul 1361-1362 sau puțin mai târziu. Acceptând acest raționament referitor la ciumă, intervalul poate fi extins la perioada din timpul sau imediat de după valul de ciumă din 1361-1364[42]. Cu toate acestea, datarea propusă se bazează pe premisa ordonării cronologice a omiliilor în **H**, care reclamă o cercetare mai amănunțită.

Cu privire la conținutul acestei omilii, Gonis îl descrie lapidar ca tratând subiectele pocăinței și mărturisirii[43]. Calist oferă audienței sale o concisă (aproximativ 1.200 de cuvinte), dar bogată expunere, în mod metaforic dar și lămurit, a importanței mărturisirii și pocăinței (*metanoia*) în viața creștinului autentic. Așa cum subliniază patriarhul bizantin, mărturisirea oferă șansa de a deveni candidați la mântuire, „moșteni în Domnul ai veacului ce va să vie și neînserat". Privirea sinelui în taina mărturisirii mijlocește harul care „mistuie și șterge toate cele necuviincioase ale inimii", iar lucrarea aceasta făcută permanent „cu *inimă zdrobită* și suflet smerit și sinceră străpungere", ca un exercițiu perpetuu de îndumnezeire, așază, prin conlucrarea harului, virtuți în locul răutăților. Pe tot parcursul omiliei sale, Calist citează sau face aluzie la numeroase pasaje scripturistice, atât din Vechiul Testament, în special din Psalmi, cât și din Noul Testament, cu precădere din sfintele evanghelii și epistolele pauline. De asemenea, omiletul citează, fără însă a identifica sursa, din binecunoscutul *Cuvânt funebru* (*epitaphios logos* = *Omilia* 43) al Sfântului Grigorie de Nazianz.

4.3. Textul grecesc al omiliei

Textul omiliei publicat mai jos se bazează exclusiv pe versiunea transmisă de **H**, fără a lua în considerare copia târzie transmisă

[42] Marie-Hélène Congourdeau, „La peste noire à Constantinople de 1348 à 1466", în *Medicina nei secoli* XI (1999), nr. 2, pp. 377-389; *idem*, „La société Byzantine face aux grandes pandémies", în Évelyne Patlagean (ed.), *Maladie et Société à Byzance*, Centro Italiano di Studi sull'alto Medioevo, Split, 1993, pp. 21-41; Costas Tsiamis, Effie Poulakou-Rebelakou, Athanassios Tsakris și Eleni Petridou, „Epidemic waves of the Black Death in the Byzantine Empire (1347-1453 AD)", în *Le infezioni in medicina* XIX (2011), nr. 2, pp. 194-201.

[43] Gonis, *Τὸ συγγραφικὸν ἔργον*..., 239.

de **P**. Datorită mobilității semnificativ limitate în contextul pandemic în care s-a realizat acest articol, analiza manuscrisului athonit **H** și transcrierea textului omiliei nu au fost făcute *in situ*, ci pe baza unor reproduceri fotografice obținute prin amabilitatea părintelui profesor Dragoș Bahrim (fotografii realizate de monahul Filotheu Bălan). Punctuația textului restituie în mare măsură punctuația transmisă în **H**, iar împărțirea în paragrafe și numerotarea constituie decizii editoriale moderne. Variantele textuale din **H** care nu sunt preluate în textul publicat sunt semnalate în note de subsol. De asemenea, citatele (în caractere italice) și aluziile biblice și patristice din textul omiliei sunt identificate în note infrapaginale.

† τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ μετανοίας †

1. Οὐδὲν οὕτω κρεῖττον καὶ τιμιώτερον, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὡς ἡ ἐπιστροφὴ καὶ μετάνοια μετὰ *συντετριμμένης καρδίας*[44] καί τε ταπεινωμένης ψυχῆς καὶ εἰλικρινοῦς[45] κατανύξεως γινομένη, πάντα γὰρ βόρβορον ἁμαρτίας ἀποξηραίνει καὶ ἀφανίζει· ὡς γὰρ ὁ ἥλιος διερχόμενος τὴν ὑπ᾽ οὐρανὸν διὰ τῶν ἐκπεμπομένων παρ᾽ αὐτοῦ ἀκτίνων πᾶσαν ὑγρότητα ἀνιμᾶται καὶ δυσωδίαν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, φθείρων ταύτην καὶ ἀφανίζων, τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα ζωογονεῖ τῇ τοῦ πυρὸς θέρμῃ, οὕτω καὶ ἡ μετάνοια μετὰ θερμῶν τῶν δακρύων ἡλίου δίκην ἀποξηραίνει πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ὑγρότητα, ὅταν εἰς τὴν γῆν ἐμβληθῇ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ἀρδευομένη[46] γὰρ τότε ἡ τῆς ψυχῆς ἡμῶν γῆ, ἄνικμος οὖσα τὸ πρότερον, τῇ συνεχεῖ ἐπιρροῇ τῶν δακρύων καταρρέειν εὐθὺς ἀπάρχεται διὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ Πνεύματος[47], πηγὰς δακρύων ἀφιεῖσα, αἵτινες καθάπερ βολίδες ἡλιακαὶ ἀποξηραίνειν οἴδασι πάντα βόρβορον ἁμαρτίας, ἐκ τῆς ἡμετέρας γῆς τῆς καρδίας φημί.

2. Διατοῦτο μέγα ἀγαθὸν ἡ ἐξομολόγησις καὶ ἡ ἀποχὴ τῶν πλημμελημάτων, φησὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ τοῦ

[44] Psalmi 50, 18(19); *cf*. Psalmi 33, 17(19); Isaia 57, 15.
[45] εἰλικρινοῦς **H**.
[46] ἀρδευομένη **H**.
[47] διὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ Πνεύματος: *cf*. Psalmi 50, 13(14).

προφήτου Δαυΐδ, *ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ*[48], καὶ γὰρ δύο τινὰ φέρει ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐξομολόγησις, τὸ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ καὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ· εἶδες πῶς διὰ τοῦ θείου Δαυΐδ ἀντὶ παντὸς ἄλλου τὴν ἐξομολόγησιν εἰσηγεῖται ἡμῖν καὶ προαναφωνεῖ, ποῦ μὲν *ἐξομολογεῖσθε λέγων τῷ Θεῷ ὅτι ἀγαθός*[49], ποῦ δὲ *ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστός*[50], κἀντεῦθεν δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν τῆς ἀπείρου χρηστότητος αὐτοῦ τὸν ὑπερβάλλοντα ἔλεον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνεκφράστου φιλανθρωπίας τὴν ἄβυσσον, ὅπως καταμαλάσσει καὶ ἀπαλείφει τὸ σκληρὸν καὶ ἀπαράδεκτον τῆς σαθρᾶς ἡμῶν[51] διανοίας, διὰ τῆς χρηστολογίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρρήτου συγκαταβάσεως· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ παρόντι καὶ μόνῳ αἰῶνι τὸν ἔλεον ἡμῖν ὑπισχνεῖται καὶ δίδωσι διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τελεώτερόν τε καὶ δαψιλέστερον· αἱ γὰρ ἀμοιβαὶ[52] τῶν καμάτων ἐνταῦθα μὲν μετρίως δίδονται τοῖς ἀξίοις, ὡσανεὶ ἀπαρχαὶ καὶ ἀρραβῶνες τῶν ἀγαθῶν πλεονεκτημάτων καὶ καλῶν ἔργων ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τινὶ καὶ *ἐν αἰνίγματι*[53], ἐκεῖσε δὲ ὁλικῶς καὶ ἀθανάτως, κατὰ κληρουχίαν ἀδιάδοχον· ὅθεν καὶ ἡ καταβολὴ τῶν ἀγώνων καὶ ἡ ἐργασία τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἐνταῦθα μὲν γίνεται, ἐκεῖσε δὲ τελειοῦται, ὅτε *πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*[54] ὀψόμεθα[55] τὴν μακαρίαν ἐκείνην αὐγήν, κατὰ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον Παῦλον τὸν θεῖον.

3. Καὶ τοίνυν ἐξομολογεῖσθε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, *ὅτι ἀγαθός*[56] ἐστι καὶ ἀμνησίκακος τοῖς μετὰ πόνου ψυχῆς καὶ *συντετριμμένης καρδίας*[57] ἐξομολογουμένοις τὰς ἀνομίας αὐτῶν, *ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· εἰς γὰρ τὸν αἰῶνα*

---

[48] Psalmi 135, 1; Psalmi 117, 1.
[49] Psalmi 135, 2.
[50] Psalmi 135, 1; Psalmi 106, 1.
[51] ὑμῶν **H**.
[52] ἀμειβαί **H**.
[53] 1 Corinteni 13, 12.
[54] *Ibidem*.
[55] ὀψόμεθα **H**.
[56] Psalmi 117, 1.
[57] Psalmi 50, 18(19); *cf*. Psalmi 33, 17(19); Isaia 57, 15.

τοῦτον φησὶ *τὸ ἔλεος αὐτοῦ*[58] ταχέως καταλλάττεται μετὰ τῶν μετανοούντων ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας καὶ ταπεινώσεως, εἰς δὲ τὸν μέλλοντα, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἡ κρίσις αὐτοῦ ἡ ἀδέκαστος· διὸ χρὴ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ, ἐπειδὴ βούλεται τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν καὶ μετάνοιαν· ἔστι καὶ ὁ παρὼν καιρὸς φιλανθρωπίας καὶ ἐλέους πλήρης, ἵνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῆς μελλούσης ἀνταποδόσεως προφθάσῃ ἡμῖν τοῦ ἐλέους τούτου ἡ ἄβυσσος· διὰ γὰρ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ γνησίας ἐπιστροφῆς τούτου δὴ τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος καὶ ἀνεσπέρου ἐν Κυρίῳ κληρονόμοι πάντες ἐσόμεθα· ὁ γὰρ παραιτησάμενος τὴν ἐξομολόγησιν, κατὰ τὸν θεοπάτορα καὶ θεῖον Δαυΐδ, παρακύψαι ὅλως εἰς τρυφὴν τοῦ μέλλοντος ἐκείνου αἰῶνος οὐ δυνήσεται, ἐκλείσθη γὰρ τότε ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἐξομολόγησις· διατοῦτο μέγα ἀγαθόν, ὡς εἰρήκαμεν, μετάνοια καὶ ἐξομολόγησις, *καρδίαν γὰρ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει*[59].

4. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν καθὼς παρελάβομεν παρὰ τοῦ προφήτου οὕτω ποιεῖν, μὴ παραιτεῖσθε, παρακαλῶ, ὥστε δηλαδὴ μετὰ πόνου ψυχῆς καὶ *συντετριμμένης καρδίας*[60] εὐχαριστεῖν καὶ ἐξομολογεῖσθαι Θεῷ· τὸ γὰρ εὐχαριστεῖν ἁπλῶς τῷ Θεῷ παντὸς ἀνθρώπου ἐστί, τὸ δὲ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ ὡς εἰκὸς μόνοις τοῖς κατ᾽ αὐτὸν ἑλομένοις βιοῦν, καὶ ἀρετῇ προσανέχουσι, καὶ πεφθακόσι διατοῦτο τὸ τέλειον *μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ*[61], κατὰ τὸν αὐτὸν θεῖον ἀπόστολον· τοῖς δὲ λοιποῖς, ὡς ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος φησίν, *ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις* τὰ παραπτώματα *καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε*·[62] καὶ καθάπερ τὸ πῦρ ἀναλωτικόν ἐστι πάσης ὕλης ὅταν σφοδρῶς ἀναφθῇ[63], οὕτω καὶ ἡ μετάνοια μετὰ πόνου ψυχῆς συναφθεῖσα καλῶς καὶ συγκραθεῖσα τῇ ἐξομολογήσει καὶ τῇ εὐχαριστίᾳ πάντα τὰ τῆς καρδίας ἀπόρρητα κατακαίει καὶ ἀφανίζει, ἅτινα πάσης ἀσεβείας εἰσὶν ἀνάμεστα, τὰ *ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ*[64]

[58] Psalmi 105, 1; Psalmi 106, 1; Psalmi 117, 1-4, 29; Psalmi 135, 1-26.
[59] Psalmi 50, 18(19).
[60] *Ibidem*; *cf*. Psalmi 33, 17(19); Isaia 57, 15.
[61] Efeseni 4, 13.
[62] Iacov 5, 16; παραπτώματα: *cf*. Psalmi 18, 13.
[63] τὸ πῦρ – ἀναφθῇ: *cf*. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Omilia* 40, 36.20-21.
[64] Matei 12, 35.

αὐτῆς ἐξερευγόμενα, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἅπέρ εἰσι *μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαί,* ἀδικίαι, *πλεονεξίαι*[65], καὶ ὅσα ταύταις ἕπεται· καὶ τὸ μὲν αἰσθητὸν τοῦτο πῦρ ξύλα καὶ χόρτον μόνον καταδαπανᾷ καὶ ἀπόλλυσιν, αὕτη δὲ ἡ μακαρία, μᾶλλον δὲ τρισολβία, τὰ ἀρρωστήματα τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας ἀποτεφροῦσα τῇ ἐμπύρῳ κατανύξει διασκεδάζει κονιορτοῦ δίκην.

5. Ἀνεπίδεκτος τότε γίνεται ἡ ψυχὴ καὶ ἄμοιρος τῆς κακίστης ἡδονῆς καὶ αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας, ἐκτέμνουσα τὰς ἀπαρχὰς τῶν κακῶν, ἐπειδὴ *παραπεπήγασιν αἱ κακίαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ εἰσί πως ἀγχίθυροι*[66] κατὰ τὸν εἰπόντα· καὶ καθάπερ διάφοροι αἱ ἀρεταὶ διὰ τὰ σκάμματα καὶ τοὺς διαφόρους πόνους, ὅπως τὴν ἕξιν τῆς ἁμαρτίας ἐξαφανίσωσιν, οὕτω καὶ αἱ *μοναὶ*[67] πᾶσι καὶ αἱ ἀμοιβαί[68], καθὼς ὁ Κύριος ἐν εὐαγγελίοις διὰ τῆς εἰς *τριάκοντα* καὶ *ἑξήκοντα* καὶ *ἑκατὸν*[69] καρποφορίας ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ λέγουσα, *πολλαὶ μοναὶ*[70] παρὰ σοί, Σῶτερ, πεφύκασι κατ᾽ ἀξίαν πᾶσι μεριζόμεναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς.

6. Τοῦτο δ᾽ ἂν εὕροις καὶ ἐπὶ τῶν μὴ βουλομένων γνησίως μετανοῆσαι ἢ ἐξομολογήσασθαι διὰ τὴν κακὴν τῆς ἁμαρτίας ἕξιν τε καὶ συνήθειαν· διάφοροι γὰρ αἱ κολάσεις καὶ τούτους εἰσδέξονται, καθά φησι τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, *πῦρ ἄσβεστον*[71], *γέεννα πυρός*[72], *σκώληξ ἀκοίμητος*[73], *βρυγμὸς ὀδόντων*[74], τάρταρος, καὶ *σκότος ἐξώτερον*·[75] καὶ ὥσπερ τῷ Ἡσαΐᾳ ἑπτὰ *πνεύματα* προσαγορεύεται τὰ θεία τοῦ τελειοποιοῦ Πνεύματος *χαρίσματα*[76], οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ Σατανᾶ ἐπικάθηνται

[65] Matei 15, 19; Marcu 7, 21-22.
[66] Sfântul Grigorie de Nazianz, *Omilia* 43, 64.21-22.
[67] Ioan 14, 2.
[68] ἀμειβαί **H**.
[69] Matei 13, 8; 13, 23; Marcu 4, 8; 4, 20.
[70] Ioan 14, 2.
[71] Marcu 9, 44.
[72] Matei 5, 22; 18, 9.
[73] Marcu 8, 48.
[74] Matei 8, 12; 13, 42; 13, 50; 22, 13; 24, 51; 25, 30; Luca 13, 28.
[75] Matei 8, 12; 22, 13; 25, 30.
[76] Romani 12, 6-8; *cf.* 1 Corinteni 12, 6-10.

τὰ ἑπτὰ *τῆς πονηρίας* πνεύματα·[77] καὶ τοὺς προσιόντας αὐτοῖς διὰ τῶν αἰσχρῶν παθῶν εἰσδέχονται καὶ πρὸς τὰς βασάνους τῶν διαφόρων κολάσεων παραπέμπουσι· καὶ καθάπερ διὰ τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων[78] τοῦ Πνεύματος πληροῦται πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡ χορηγία καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἐν τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν ὅλῃ προθυμίᾳ ψυχῆς καὶ καρδίας, οὕτω καὶ ἡ σωρεία τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ στιβὰς τῶν κακῶν διὰ τῶν ἑπτὰ *τῆς πονηρίας* πνευμάτων ἐπιφύεται τοῖς μὴ πειθομένοις καὶ ἑπομένοις αὐτῷ· ἐκ γὰρ τῆς τῶν μαθητῶν δωδεκάδος τῇ λύσσᾳ τῆς φιλαργυρίας τὸν Ἰούδα διήρπασε[79], τῷ ψεύδει δὲ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν θανατωθῆναι κακῶς παρεσκεύασεν[80], ὥσπερ καὶ τὸν πλούσιον ἐκεῖνον[81] τῇ ἀσπλαγχνίᾳ καὶ σκληροκαρδίᾳ, καὶ τὸν Φαρισσαῖον τῇ ὑπερηφανίᾳ καὶ οἰήσει·[82] ἀλλὰ καὶ λῃσταί, *καὶ ἀνδροφόνοι*, *καὶ πόρνοι*, καὶ *μοιχοί*, *καὶ φαρμακοί*, καὶ *ἄδικοι*[83], καὶ πλεονέκται τὰς ἀμοιβὰς[84] καὶ τὰς ἀντισηκώσεις ἀξίας ἐκεῖθεν εἰσδέξονται· καὶ οὐ μόνον ἐκεῖσε, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα· ὅσοι τὸν Θεὸν ἐν τούτοις παρώργησαν κἀνταῦθα δίκην ὑποστάντες ἀξίαν, ἀνθ᾽ ὧν τοιαῦτα πεπράχασι· καὶ μάρτυρες τῶν λεγομένων Ἰούδας ὁ *προδότης*[85] ἐκεῖνος καὶ Ἀνανίας καὶ Σάπφειρα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

7. Ἀλλ᾽ ἵλεώς μοι γενοῦ, Κύριε, τῶν ἐξαμαρτανόντων ἀμετανοήτως εἰς Σέ, διὰ τὸ μὴ φυλάσσειν καὶ τηρεῖν τὰ Σὰ δικαιώματα καὶ τὰς θείας Σου ἐντολάς· δὸς τοίνυν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ πᾶσι τοῖς Σοῖς δούλοις καιρὸν μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς· καὶ τοῖς μὲν δώρησαι μετάνοιαν καὶ συντριβὴν καρδίας καθάπερ τὸν τελώνην ἐκεῖνον[86], τοῖς δὲ ἐξομολόγησιν ὥσπερ τὸν λῃστὴν τὸν εὐγνώμονα·[87] ἡμῖν δὲ τοῖς μηδέποτε βουλομένοις μετανοῆσαι, ἢ καὶ δῆθεν μὲν βουλομένοις

[77] Efeseni 6, 12.
[78] Romani 12, 6-8; 1 Corinteni 12, 6-10.
[79] *Cf.* Matei 26, 14-16.
[80] *Cf.* Faptele Apostolilor 5, 1-10.
[81] *Cf.* Luca 16, 19-31.
[82] Luca 18, 10-14.
[83] Apocalipsa 22, 15; *cf.* Apocalipsa 21, 8; Luca 18, 11.
[84] ἀμειβάς **H**.
[85] Luca 6, 16.
[86] *Cf.* Luca 18, 10-14.
[87] *Cf.* Luca 23, 39-43.

ἀδυνατοῦσι δὲ διὰ τὴν κακίστην ἕξιν τῆς ἁμαρτίας, ταῖς *σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν*[88] συνισχημένοις, χρησάμενος τῇ συνήθει Σου φιλανθρωπίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ἄφες πάσας *τὰς ἀνομίας ἡμῶν*[89], *ἀπόστρεψον τὸν θυμόν Σου ἀφ᾽ ἡμῶν, μὴ εἰς* τοὺς αἰῶνας *ὀργισθῆς ἡμῖν, ἢ διατενῆς τὴν ὀργήν Σου*[90] ἐφ᾽ ἡμᾶς· *ἀλλὰ δεῖξον, Κύριε*, εἰς ἡμᾶς τὰ συνήθη ἐλέη *Σου*[91], ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ λυτρώσεως τῶν δεινῶν τουτωνὶ συμφορῶν καὶ συνεχουσῶν ἡμῖν θλίψεων δοξάζωμέν Σε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ καὶ παναγίῳ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

4.4. Traducerea omiliei (Monahia Parascheva Enache și Mihail Mitrea)

Omilia aceluiași[92] *despre pocăință*

1. Nimic nu este mai bun și mai de cinste, iubiți frați, precum întoarcerea și pocăința care se face cu *inimă zdrobită* și suflet smerit și sinceră străpungere, întrucât ea [*i.e.*, pocăința] usucă și șterge tot noroiul păcatului. Pentru că așa cum soarele, străbătând partea de sub cer prin razele trimise de la el, evaporă toată umezeala și duhoarea de pe fața pământului, nimicind-o și făcând-o să dispară, iar pe toate celelalte le aduce la viață prin căldura focului, tot așa și pocăința cu lacrimi fierbinți, precum soarele, usucă toată umezeala izvorâtă din păcat atunci când este aruncată în pământul sufletului nostru. Întrucât pământul sufletului nostru, fiind mai înainte uscat, adăpat fiind prin continua curgere a lacrimilor, prin Duhul cel stăpânitor începe să inunde îndată slobozind izvoare de lacrimi, care, precum niște săgeți de soare, pot usca tot noroiul păcatului din pământul nostru, al inimii adică.

---

[88] Proverbe 5, 22.

[89] Ieșire 34, 9.

[90] Psalmi 84, 4-5(5-6).

[91] Psalmi 84, 7(8).

[92] Copistul nu repetă redundant numele autorului în titlul omiliei, de vreme ce aceasta face parte din colecția omiletică a Patriarhului Calist I, transmisă de **H**. Paternitatea omiliarului este semnalată la începutul acestei colecții, pe fila 88^{r}, în partea de sus, unde este scris cu cerneală roșie: † διδασκαλίαι τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ καλλίστου † („Învățături ale preasfântului nostru stăpân, patriarhul ecumenic kyr Calist”).

2. De aceea, un mare bine este mărturisirea și depărtarea de greșeli, pentru că zice Duhul Sfânt prin prorocul David, *Mărturisiți-vă Domnului că este bun, că în veac este mila Lui*[93], și pentru că două lucruri aduce mărturisirea omului, [anume] a mulțumi lui Dumnezeu și a te mărturisi Lui. Ai văzut cum prin dumnezeiescul David în loc de orice altceva ni se face cunoscută și ni se propovăduiește mărturisirea, unde zice *Mărturisiți-vă Domnului că este bun*[94], sau unde [zice] *Mărturisiți-vă Domnului că este binevoitor*[95], și de aici ne dă nouă a înțelege mila covârșitoare a nesfârșitei Lui bunătăți, și mărimea milostivirii Lui, și adâncul nespusei Lui iubiri de oameni, ca să înmoaie și să îndepărteze asprimea și încuierea minții noastre nesănătoase, prin buna-vorbire a Lui și prin negrăita Lui pogorâre. Întrucât nu ne făgăduiește și nu ne dăruiește prin mărturisire mila [Lui] numai în veacul de acum, ci și în cel viitor [într-un mod] mai desăvârșit și mai îmbelșugat. Căci răsplătirile ostenelilor sunt date celor vrednici încă de aici în mod corespunzător, ca și prime roade și arvune ale bunelor foloase și frumoaselor lucrări ca într-o *oglindă* și *în ghicitură*[96], însă dincolo în mod deplin și fără de moarte, conform cu o moștenire neîntreruptă. Motiv pentru care, aici are loc atât întemeierea luptelor, cât și lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, iar dincolo se desăvârșește, când vom vedea *față către față*[97] acea fericită lumină, potrivit învățătorului lumii, dumnezeiescul Pavel.

3. Și prin urmare mărturisiți-vă păcatele voastre, *că bun* este[98] și nepomenitor de rău celor care își mărturisesc nelegiuirile lor cu suflet îndurerat și cu *inimă zdrobită*[99], *că în veac este mila Lui*[100]. Căci *în veacul* acesta, zice, *mila Lui* îndată se împacă cu cei care se

[93] Psalmi 117, 1.

[94] *Ibidem*.

[95] Psalmi 106, 1, Psalmi 135, 1. Deși traducerea textului scripturistic folosește termenul de „bun" pentru redarea a două cuvinte distincte, ἀγαθός și respectiv χρηστός, în traducerea de față am optat pentru sublinierea distincției termenilor în textul grecesc.

[96] 1 Corinteni 13, 12.

[97] *Ibidem*.

[98] Psalmi 117, 1.

[99] *Cf.* Psalmi 33, 17(19), Psalmi 50, 18(19), Isaia 57, 15.

[100] Psalmi 105, 1, Psalmi 106, 1, Psalmi 117, 1-4; 117, 29, Psalmi 135, 1-26.

pocăiesc din inimă sinceră și smerenie, iar în veacul ce va să vie, iubiți frați, este Judecata Lui cea nemitarnică. De aceea, trebuie ca în veacul acesta să ne mărturisim Lui, fiindcă El vrea întoarcerea și pocăința noastră. Prezentul este de asemenea un timp plin de iubire de oameni și milostivire, pentru ca și în veacul răsplății ce va să vie să ne premeargă adâncul milostivirii Lui. Căci prin mărturisirea și sincera întoarcere în veacul acesta vom fi toți moșteni în Domnul ai veacului ce va să vie și neînserat. Întrucât, potrivit strămoșului lui Dumnezeu și dumnezeiescului David, cel care refuză mărturisirea nu va putea privi deloc către desfătarea veacului aceluia ce va să vie, pentru că închisă este atunci pocăința și mărturisirea. De aceea, precum am spus, un mare bine este pocăința și mărturisirea, întrucât *inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi*[101].

4. Prin urmare, și noi, așa cum am primit de la prorocul [David], așa să facem, nu lepădați, vă rog, ca să mulțumiți și să vă mărturisiți lui Dumnezeu bineînțeles cu suflet îndurerat și cu *inimă zdrobită*[102]. Întrucât a mulțumi cu simplitate lui Dumnezeu este dat oricărui om, dar a se mărturisi Lui cum se cuvine este dat numai celor care au ales să viețuiască potrivit Lui și se dedică virtuții și de aceea ajung la desăvârșita *măsură a vârstei deplinătății lui Hristos*[103], potrivit acestui dumnezeiesc Apostol [Pavel]. Iar celorlalți, așa cum spune Apostolul Iacov, [le este dat aceasta] *mărturisiți-vă unii altora* greșelile *și rugați-vă unii pentru alții, ca să vă vindecați*[104]. Și așa cum focul este mistuitor a toată materia când se aprinde cu putere, tot așa și pocăința, unită în mod corespunzător cu suflet îndurerat și împreunată cu mărturisirea și mulțumirea [aduse lui Dumnezeu], mistuie și șterge toate cele necuviincioase ale inimii, care sunt pline de toată nelegiuirea, vărsate *din comoara cea rea*[105] a ei, după cuvântul Domnului, care sunt *adulterele*, *desfrânările*, *uciderile*, *furturile*, nedreptățile, *lăcomiile*[106] și toate câte urmează acestora. Și focul acesta sensibil consumă și distruge doar lemnul și fânul, dar

[101] Psalmi 50, 18(19).
[102] *Cf.* Psalmi 33, 17(19), Psalmi 50, 18(19), Isaia 57, 15.
[103] Efeseni 4, 13.
[104] Iacov 5, 16.
[105] Matei 12, 35.
[106] Matei 15, 19, Marcu 7, 21-22.

această fericită sau mai bine zis de trei ori fericită mărturisire, prefăcând în cenușă toate bolile sufletului și ale inimii cu arzătoare străpungere, le risipește ca un nor de praf.

5. Atunci sufletul devine neprimitor și nepărtaș al netrebnicei plăceri și rușinoasei pofte, tăind primele roade ale răutăților, de vreme ce „răutățile sunt sădite în apropiere de virtuți și sunt într-un fel învecinate”,[107] potrivit celui ce a zis [acestea] [*i.e.*, Sfântul Grigorie de Nazianz]. Și așa cum feluritele virtuți sunt pe măsura întrecerilor și a feluritelor osteneli, ca să nimicească obiceiul păcatului, tot așa și *locașurile* [cele cerești] și răsplătirile sunt pentru toți, așa cum a arătat Domnul în Evanghelii în legătură cu rodirea în [măsura de] *treizeci* și *șaizeci* și *o sută*[108], dar și Scriptura care zice *multe locașuri* [*sunt*][109] la Tine, Mântuitorule, [arată că] sunt împărțite după vrednicie tuturor după măsura virtuții.

6. Acest lucru l-ai putea găsi și în cazul celor care nu doresc cu adevărat să se pocăiască sau să se mărturisească din pricina atât a relei deprinderi a păcatului, cât și a obișnuinței [cu el]. Întrucât diferite pedepse îi așteaptă și pe aceștia, cum spune Sfânta Evanghelie, *foc nestins*[110], gheena *focului*[111], *viermele* neadormit[112], *scrâșnirea dinților*[113], tartarul și *întunericul cel mai dinafară*[114]. Și așa cum la Isaia sunt numite șapte duhuri[115] dumnezeieștile *daruri*[116] ale Duhului cel desăvârșitor, tot așa și înaintea scaunului satanei stau cele șapte duhuri *ale răutății*[117]. Și pe cei care se apropie de ele îi întâmpină prin patimile cele de rușine și îi trimit către chinurile feluritelor pedepse. Și așa cum prin cele șapte *daruri*[118] ale Duhului

[107] Sfântul Grigorie de Nazianz, *Omilia* 43, 64.21-22.
[108] Matei 13, 8; 13, 23; Marcu 4, 8; 4, 20.
[109] Ioan 14, 2.
[110] Marcu 9, 44.
[111] Matei 5, 22; 18, 9.
[112] Marcu 8, 48.
[113] Matei 8, 12; 13, 42; 13, 50; 22, 13; 24, 51; 25, 30; Luca 13, 28.
[114] Matei 8, 12; 22, 13; 25, 30.
[115] *Cf.* Isaia 11, 2.
[116] Romani 12, 6-8; *cf.* 1 Corinteni 12, 6-10.
[117] Efeseni 6, 12.
[118] Romani 12, 6-8; *cf.* 1 Corinteni 12, 6-10.

se împlinește îndestularea tuturor bunătăților și desfătarea [de ele] în cei care-L iubesc pe Dumnezeu din toată râvna sufletului și a inimii, tot așa și mormanul păcatului și vraful răutăților cresc prin cele șapte duhuri *ale răutății* în cei care nu-L ascultă și urmează Lui. Căci [diavolul] l-a răpit pe Iuda din grupul celor doisprezece ucenici prin nebunia iubirii de argint[119], iar prin minciună i-a pregătit cu răutate pe Anania și pe Safira să fie dați morții[120], așa cum și pe bogatul acela prin nemilostivire și împietrirea inimii,[121] și pe fariseu prin trufie și îngâmfare[122]. Dar și tâlharii *și* ucigașii de oameni *și desfrânații* și *adulterii și vrăjitorii* și *nedrepții*[123] și lacomii vor primi dincolo răsplătiri și compensații după vrednicie. Și nu numai acolo, ci și aici. Și câți au mâniat pe Dumnezeu în acestea vor suporta și aici o pedeapsă cuvenită pentru care au săvârșit asemenea fapte. Și martori ai celor spuse [sunt] Iuda, *trădătorul* acela[124], și Anania și Safira, cum s-a spus mai sus.

7. Dar milostiv fii mie, Doamne, unuia dintre cei care greșesc Ție fără de pocăință, fiindcă nu păzesc și nu păstrez îndreptările Tale și dumnezeieștile Tale porunci. Dă-mi așadar mie păcătosului și tuturor robilor Tăi vreme de pocăință și întoarcere. Și unora dă-le pocăință și zdrobire inimii precum în cazul vameșului aceluia[125], iar altora [dă-le] mărturisire ca în cazul tâlharului celui recunoscător[126]. Iar nouă, celor care nicicând nu voim a ne pocăi sau care chipurile vrem, dar nu putem din pricina răului obicei al păcatului, fiind legați *de funiile păcatelor*[127], folosindu-Te de obișnuita Ta iubire de oameni și bunătate, iartă toate *fărădelegile noastre*[128], *întoarce mânia Ta de la noi, nu Te mânia pe noi până în* veci, *nici nu-Ți tinde mânia Ta* asupra noastră[129], ci *arată, Doamne*, obișnuita *Ta* milă

[119] *Cf.* Matei 26, 14-16.
[120] *Cf.* Fapte 5, 1-10.
[121] *Cf.* Luca 16, 19-31.
[122] *Cf.* Luca 18, 10-14.
[123] Apocalipsa 22, 15; *cf.* Apocalipsa 21, 8; Luca 18, 11.
[124] *Cf.* Luca 6, 16.
[125] *Cf.* Luca 18, 10-14.
[126] *Cf.* Luca 23, 39-43.
[127] Pildele lui Solomon 5, 22.
[128] Ieșire 34, 9.
[129] Psalmi 84, 4-5(5-6).

asupra noastră[130], pentru ca prin slobozirea și izbăvirea din aceste cumplite nenorociri și necazuri care se abat asupra noastră, să Te slăvim pe Tine Tatăl și pe Fiul, împreună cu cel fără de început și preasfântul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Apendice

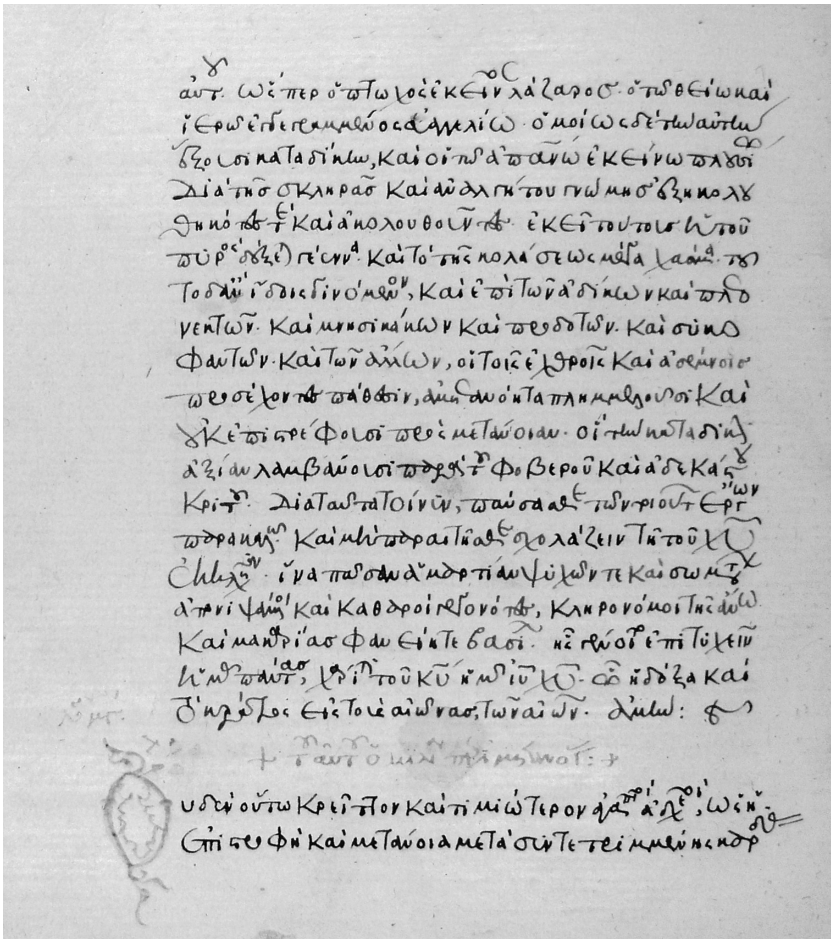

Manuscrisul Hilandar 8, folia 307v (reproducere fotografică)

© Sfânta Mănăstire Hilandar, Sfântul Munte Athos: Începutul *Omiliei despre pocăință* a Patriarhului Calist I al Constantinopolului

[130] Psalmi 84, 7(8).